

ВЕСТИ

НАУЧНИ

За Александра, синъ на последния търновски царъ Ив. Шишмана, Иречекъ въ своята „Българска история“ разказва, че следъ като приелъ исляма и така спасилъ живота си, „назначенъ билъ за султански намѣстникъ въ Самсунъ, Мала Азия“. Както е известно, Самсунъ е градъ, който лежи на малоазийското черноморско крайбрежие между Синопъ и Трапезундъ. Казаното отъ Иречека по тоя въпросъ бѣ възприето отъ всички по-нови учени, а мина и въ учебниците по българска история. И тъй като се знае, че османцитѣ ставатъ господари на Самсунъ около времето, когато отъ тѣхъ било завладѣно и Търновското царство, считаше се, че Александъръ билъ изпратенъ за султански намѣстникъ тамъ наскоро следъ падането на Търновска България.

По-нататкъ въ „Историята“ си Иречекъ разказва, че следъ като единъ отъ синоветѣ на Баязида, Мохамедъ I, успѣлъ къмъ 1413 год. да възстанови единството на Османската империя, почти разсипана отъ Тамерлана въ нещастната за турцитѣ битка при Ангора (1402 г.), Александъръ получилъ управлението на гр. Смирна, гдето дотогава като самостоенъ князь владѣлъ познатиятъ въ османската история авантюристъ Джунеидъ. Отъ цѣлия тоя разказъ излиза, следователно, че Александъръ билъ премѣстенъ за началникъ на смиренската областъ следъ като преди това въ продължение на двадесетина години (1393—1413) управлявалъ земитѣ около Самсунъ.

Оказа се, че това мнение е погрѣшно. Двама чужди учени, Jerphanion и Orgels, независимо единъ отъ другъ и почти едновременно доказаха напоследкъ, че освенъ черноморския Самсунъ, — чието име е турско извращение на гръцкото Δ μ(η)σούσ, — и другъ градъ въ Мала Азия презъ втората половина на срѣднитѣ вѣкове носилъ подобно название. Това е познатиятъ отъ византийскитѣ текстове презъ XIII в. градъ Сампсонъ, наричанъ презъ древността Приена. Днесъ близо до неговитѣ развалини е разположено турското село Самсунъ кале, въ чието название е запазено името на византийския Сампсонъ. Той лежалъ не далечъ отъ устието на р. Меандръ въ Егейско море, следователно — въ смиренската областъ. Смѣтането на неговото име съ това на черноморския Самсунъ бѣ причина за доста недоумѣния всрѣдъ ученитѣ, изследващи историята на малоазийскитѣ земи презъ византийската епоха.

Въз основа на установеното сега различие между тия два града, нѣмскиятъ туркологъ Р. Wittek обърна внимание и на казаното отъ Иречека относно кариерата на Шишмановия синъ като турски сановникъ. — Александъръ никога не е билъ султански намѣстникъ въ Самсунъ на Черно море. Грѣшката на Иречека се дължи на това, че е билъ подведенъ отъ едно съобщение на баварския рицаръ Йоанъ Шилтбергеръ, уча-

стникъ въ похода на Сигизмунда Маджарски презъ 1396 год. и плененъ отъ турцитѣ въ битката при Никополь. Въ мемуаритѣ си, писани късно следъ спасението му отъ пленъ, Шилтбергеръ съобщава, че Александъръ билъ поставенъ за намѣстникъ на черноморския Самсунъ. Че въ случая Шилтбергеръ самъ е станалъ жертва на недоразумѣние, се вижда отъ обстоятелството, гдето счита, че османцитѣ отнели тоя черноморски Самсунъ отъ Джунеида. Въ сжщностъ черноморското крайбрѣжие принадлежало до тогава на селджукския князь Исфендиаръ, а — както вече поменахме — Джунеидъ е билъ владѣтель на смиренското княжество, въ чиито предѣли се е намиралъ и градътъ Сампсонъ на Меандъръ.

Всичко това навежда по-нататъкъ на заключението, че началството на „Самсунъ“ т. е. на смиренскитѣ земи, Александъръ е получилъ не и а скоро следъ като Търново паднало и самъ той приелъ исляма, — както възъ основа на Иречека до сега се върваше, а цѣли двадесетъ години по-късно — въ царуването на Мохамеда I, когато, следъ битката при Ангора, османцитѣ отново станали господари надъ тая покрайнина. Какво положение до тогава е заемалъ българскиятъ принцъ-рenegатъ, — остава неизвестно. Събитията презъ 1413 г. обясняватъ сжщо тъй защо Шишманъ е нареченъ у Шилтбергера началникъ на „Самсунъ“ (т. е. Сампсонъ), а не на Смирна, главенъ и най-голѣмъ градъ на цѣлата тая областъ, която презъ оная епоха носѣла турското име Айдынъ. Следъ като завладѣлъ Смирна и отстранилъ Джунеида, Мухамедъ I заповѣдалъ да сринатъ стенитъ ѝ. Навѣрно по тая причина военниятъ и административенъ центъръ на областта тогава билъ пренесенъ въ Сампсонъ на Меандъръ, гдето трѣбвало да резидира и нейниятъ управителъ. Че като началникъ на Сампсонъ Александъръ управлявалъ и Смирна, свидетелствува и византийския лѣтописецъ Дукасъ. Следъ отстраняването на Джунеида, разказва той, неговата провинция била дадена на Шишмановия синъ. По-нататъшната сждба на тоя сетенъ потомъкъ на Шишмановци е позната. Три или четири години по-късно той падналъ въ една битка срещу сектанти-мохамедани нѣгде въ тѣснинитѣ на планината Стиларий, южно отъ Смирна. Тамъ намѣрила гроба си и цѣлата предвождана отъ него султанска армия.

П. М.